

Ковалишин В. Р.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, докторант,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього Національної академії наук України»
м. Львів, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-558-0-2>

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Глобалізація є однією з визначальних тенденцій розвитку сучасного світу та сприяє інтеграції національних економік, активному переміщенню капіталів, товарів та технологій. Глобалізаційні процеси з однієї сторони проявляються у збільшенні обсягів міжнародної торгівлі, поширенні інновацій та економічному зростанні, а з іншої – посилюють антропогенний вплив на довкілля та породжують нові екологічні ризики. В умовах економічної інтеграції регіонів питання екологічної безпеки набуває транснаціонального характеру та стає не лише складовою екологічної політики, а й ключовою складовою глобального управління соціально-економічними системами. Посилення екологічних загроз виводить питання екологічної безпеки за адміністративні межі окремих країн та стає важливим елементом глобального прийняття рішень, де взаємозалежність економік вимагає колективних дій.

Згідно ст. 50 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна безпека – це стан захищеності навколишнього природного середовища, людини та суспільства від негативних екологічних наслідків економічної діяльності [1]. У контексті глобалізації вона має ширше поняття і включає екологічні загрози, які не мають адміністративних кордонів, зокрема зміну клімату, руйнування озонового шару, втрату біорізноманіття, забруднення океанів.

Водночас, екологічна безпека в умовах глобалізації означає не лише запобігання загрозам, але й забезпечення екологічно збалансованого розвитку глобальної економіки, де принципи сталого розвитку є основою міжнародної економічної співпраці [2]. Вона є важливим елементом міжнародної екологічної політики, оскільки глобальні економічні

процеси (міжнародна торгівля, інвестиції, виробничі ланцюги) прямо впливають на локальні екосистеми.

В умовах глобалізації екологічна безпека має й економічний вимір, а країни, які розвивають «зелені» технології, можуть отримати не лише екологічні, а й економічні переваги, зокрема зростання експорту екологічно чистої продукції, залучення інвестицій у сферу відновлюваної енергетики, підвищення міжнародного іміджу [3].

На розвиток регіонів глобалізація спричинює подвійний ефект [4]:

- позитивний – проявляється у впровадженні інноваційних екологічних технологій і знань, підвищенні екологічних стандартів, та розвитку регіональної “зеленої” економіки;

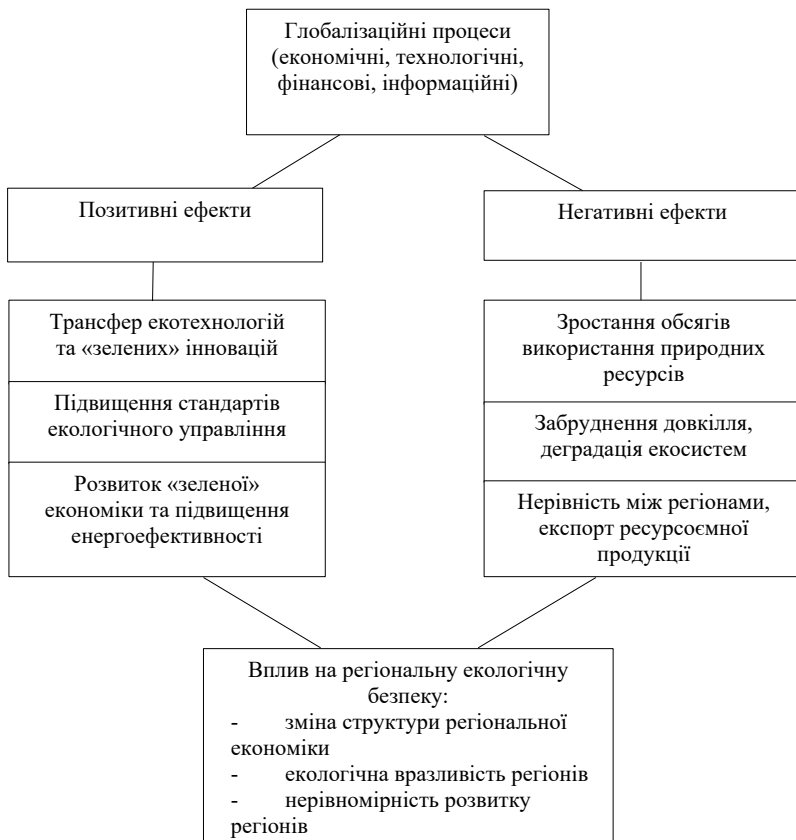
- негативний – інтенсифікує використання природних ресурсів, загострює нерівність між центрами економічного зростання та периферіями, посилює екологічну залежність країн від транснаціональних корпорацій, стимулює експорт ресурсомісткої продукції.

У результаті регіони з низькою інноваційною спроможністю та слабкими інституціями стають вразливими до екологічних загроз – виснаження та деградації ґрунтів унаслідок інтенсивного сільськогосподарського виробництва, забруднення водних ресурсів та втрати лісових екосистем. Взаємозв'язок впливу процесів глобалізації на екологічну безпеку регіонів представлено на рисунку 1.

Сучасна модель регіонального управління екологічною безпекою має базуватись на принципах сталого розвитку та децентралізації екологічної політики. Ключовими її механізмами повинні стати: інтеграція екологічних цілей у стратегії регіонального розвитку; стимулювання “зелених” інвестицій та енерго-ефективності; розвиток систем моніторингу довкілля; участь громад у прийнятті екологічних рішень; міжрегіональне та транскордонне співробітництво у сфері екологічної безпеки.

Глобальна екологічна безпека формується завдяки діяльності міжнародних організацій, існуванню правових угод і партнерств, спрямованих на спільне розв'язання екологічних проблем. Найважливішими напрацюваннями стали Парижська кліматична угода, котра зобов'язує країни скорочувати викиди парникових газів; програма з довкілля ООН (UNEP) покликана координувати екологічну політику на глобальному рівні; Європейський зелений курс (European Green Deal), що є європейською стратегією перетворення економіки ЄС на кліматично нейтральну до 2050 року. Розвиток цих ініціатив демонструє, що

екологічна безпека починає все більше впливати на глобальні економічні процеси.

Рис. 1. Взаємозв'язок впливу процесів глобалізації на екологічну безпеку регіонів

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження

У XXI столітті екологічна безпека повинна стати основою глобального управління. Майбутнє світової економіки визначатиметься здатністю країн гармонізувати свої моделі соціально-економічного розвитку з вимогами екологічної стійкості. Науковці все частіше говорять про перехід від неоліберальної моделі економіки до екоорієнтованої моделі глобалізації, де головним критерієм прогресу є не лише зростання ВВП, а й якість життя та стан довкілля [5].

На сучасному етапі розвиток інформаційних технологій, штучного інтелекту, блокчейну й аналітики даних відкриває нові інструменти для управління екологічною безпекою. Зокрема, цифрові рішення сприяють моніторингу стану довкілля в реальному часі; ефективному управлінню ресурсами; прозорості екологічної звітності; контролю за викидами та забрудненнями. Разом із тим, розвиток цифрової економіки створює й довільні проблеми такі як зростання енергомісткості дата-центрів та обсягів електронних відходів, що потребує розроблення міжнародних стандартів екологічного управління цифровими технологіями.

Процеси глобалізації відкривають перед Україною як можливості, так і створюють певні ризики. З одного боку, інтеграція до європейського економічного простору забезпечує умови для модернізації виробництва, впровадження європейських екологічних стандартів, залучення «зелених» інвестицій. З іншого – висока енергоємність економіки, застаріла промислова інфраструктура, військові дії та екологічні наслідки війни ускладнюють процес реалізації політики сталого розвитку.

Відповідно, основними напрямками зміцнення екологічної безпеки регіонів України у глобальному контексті повинні стати:

- гармонізація законодавства з екологічними стандартами ЄС;
- розвиток відновлюваної енергетики та енергоефективності;
- інтеграція в міжнародні кліматичні ринки;
- залучення “зеленого” фінансування та інвестицій;
- участь у глобальних програмах кліматичної адаптації.

Отже, екологічна безпека у контексті глобалізації економіки є ключовим чинником сталого розвитку суспільства. Глобалізація створює передумови для інтеграції екологічних стандартів, поширення інновацій, міжнародного партнерства, але водночас посилює ризики глобальних екологічних криз. Ефективна глобальна екологічна політика повинна ґрунтуватися на таких принципах як: спільна відповідальність усіх держав за стан довкілля; інвестиції у «зелені» інновації; розвиток екологічної освіти та культури; справедливий розподіл екологічних вигод і витрат між країнами. Україна в рамках курсу на європейську інтеграцію має активно долучатися до глобальних екологічних процесів, поєднуючи економічне зростання з відповідальністю перед майбутніми поколіннями.

Література:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991, № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
2. World Bank. World Development Report: Trading for Development in the Age of Global Value Chains. Washington D.C. 2020.
3. Мельник М. І. , Лещух І. В. Сучасні глобальні виклики та тренди: діагностика впливу на ендогенний розвиток регіону. *Регіональна економіка*. 2021. № 3. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-3-4>
4. Stiglitz J. E. Globalization and its discontents revisited: Anti-globalization in the era of Trump. New York. WW Norton & Company. 2017. P. 528.
5. Raworth K. Doughnut economics: Seven ways to think like a 21st century economist. Chelsea Green Publishing. 2018. P. 309.